

2000'lerde PKK: Kırılmalara Rağmen Süreklilik?¹

Ahmet Hamdi Akkaya & Joost Jongerden

Giriş

PKK (Kürtçe kısaltmasıyla Kürdistan İşçi Partisi) Orta Doğu'daki en önemli laik siyasi hareketlerden biridir. Partinin radikal siyasi bakış açısı (Kürdistan'ın uluslararası bir koloni olarak analiz edilmesi ve hem Kürdistan'ın hem Türkiye'nin devrimci güçlerini birleştirme hedefi) ve stratejisi (bağımsızlığın sadece halk savaşı yoluyla gerçekleştirilebileceği kanaati, ve bir taktik olarak, sadece devlete karşı değil güçlü Kürt aşiret liderleri ve işbirlikçi olduğu düşünülen kişilere karşı da şiddet kullanımında tereddüt etmemesi) tartışmaların odağını oluşturmuştur. (Van Bruinessen 1988, Kutschera 1994, McDowall 2007). Fakat PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından beri, tartışmaların odağı PKK'nin siyasi görüşlerinde radikal bir kopuş olduğu ve hareket kabiliyetinin düştüğü iddiasına kaymıştır.² Örgüt, İmralı sürecinde Kürdistan İşçi Partisi mirasını üzerinden atmış ve bağımsız bir Kürdistan idealinden vaz mı geçmiştir? (Özcan 2006) Ya da PKK, liderinin yakalanmasından sonra rotasını şaşırarak bir örgüt olan Peru'daki Aydınlik Yol'un kaderine benzer bir yola mı girmiştir (Hoffman & Cragin 2002)?³ Bu makalede PKK'nin Abdullah Öcalan'ın tutuklanmasını takip eden dönemde ciddi zorluklarla

-
- 1- Bu makale 2009 yılı başında yazılmış ve 2010 yılında yayınlanan Nationalisms and Politics in Turkey: Political Islam, Kemalism and the Kurdish Issue (eds. Marlies CASIER & Joost JONGERDEN), Routledge; adlı kitapta yer almıştır. (Chp. 8, 143-162)
 - 2- Örneğin, Özcan PKK'nin bağımsız bir Kürdistan mücadelesinden vazgeçtiğini iddia etmiştir. Öte yandan, bu eleştiri yeni değildir. PKK muhalifleri aynı şeyi Öcalan'ın 1999'da yakalanmasından çok önce de eleştiri konusu yapmışlardır. (Beşikçi 1992). Bizim tartışmamız farklıdır. Bu çalışmada, bir devlet kurulması ile bağımsızlık arasında ayırım yapılması gerektiğini iddia edeceğiz.
 - 3- Aydınlik Yol lideri Abimael Guzmán 1992'de Peru devlet güçleri tarafından tutuklanmış ve bunu takiben örgüt imesini kaybetmiştir. Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra Türkiye'nin de benzer bir başarı yakaladığı düşünülüyordu. (Hoffman & Cragin 2002).

karşılaştığını, fakat bir dönüşümler dizisiyle kendini yeniden toparlamayı başardığını iddia edeceğiz. PKK'nin 2000'lerde ideoloji, siyaset ve örgütlenme alanlarında geçirdiği değişimlerin bazılarını inceleyeceğiz. Ve PKK'nin ne birleşmiş bir Kürdistan fikrinden ne de Türkiye'de radikal siyasal değişikliklere yol açma çabasından vazgeçtiğini, fakat bu hedeflere yeni yollarla ulaşmaya çalıştığını iddia edeceğiz. Dahası, PKK marjinal bir noktaya itilmemiş, aksine hem güçlü bir pan-Kürdist siyasi aktör hem de Türkiye siyasetinde önemli bir belirleyen olarak konumunu korumuştur.

Bu bölümde PKK'deki değişiklikleri partinin kendi perspektifinden anlamaya çalışacağız. Veriler, kongre raporları ve resmi kararlar gibi temel PKK belgelerinin yanında, Abdullah Öcalan'ın savunma metinleri ve hapis hane notlarının incelenmesi yoluyla toplanmıştır. Bu makale üç bölümden oluşuyor. İlk bölümde Abdullah Öcalan'ın yaklaşık yirmi yıl yaşamış olduğu Suriye'yi terk etmeye zorlandığı ve sonunda Kenya'da yakalanıp Türkiye'ye getirildiği 1998 sonbaharı ve 1999 Ağustos'u arasındaki gelişmeleri değerlendireceğiz. İkinci bölümde PKK'nin Öcalan'ın tutuklanmasından sonra geçirdiği değişikliklere daha yakından bakacağız. PKK'nin örgütsel yapısını (klasik bir siyasi partiden bir parti kompleksine dönüşmesi), ideolojisini (devletçi yaklaşımın Türkiye'de radikal değişimi öngören demokratik cumhuriyet ve Kürdistan'da toplum inşasına çalışan demokratik konfederalizmi merkeze alan yeni bir yaklaşıma dönüşmesi) ve siyasi-askeri mücadelesini (askeri yenilgi ya da devlet ordusunun Türkiye Kürdistanı'ndan çekilmesini hedefleyen klasik halk savaşından siyasi çözümü hedefleyen bir yaklaşıma dönüşmesini) inceleyeceğiz.⁴

Şok ve Geri Çekilme

16 Şubat 1999'da Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit olağandışı bir basın konferansında manşetleri sarsan ve dünyanın dört bir yanındaki Kürt topluluklarını şoke eden bir açıklama yaptı: PKK lideri Abdullah Öcalan Kenya'da yakalanmış ve Türkiye'ye getirilmişti: “[Abdullah Öcalan] sabah 3'te Türkiye'ye ulaştı. Operasyon, İstihbarat Teşkilatımız ve Genel Kurmayımızın tamamen uyumlu işbirliği sayesinde gerçekleştirildi” (Yetkin, 2004: 177).

Haberler Suriye'ye gitmek üzere 1979 Temmuz'unda Türkiye'den ayrılmış olan Öcalan'ın yirmi senedir peşinde olan Türk devleti için gerçek olamayacak kadar iyiydi. Takip ciddi anlamda Ankara'nın Suriye rejimi üstünde artan baskısı üzerine Öcalan'ın Suriye'den ayrılmak zorunda bırakıldığı 9 Ekim 1998'de başlamıştı. Bu yılın yazından başlayarak, önce Türkiye'nin ordu kumandanları ardından cumhurbaşkanı da dâhil olmak üzere politikacıları, Suriye'yi PKK'ye desteğinden dolayı açık olarak savaşla tehdit etmişlerdi. Tehdidin ne kadar gerçek olduğu tartışmalıdır, fakat

4- Bu perspektiften bakarsak Aydınlik Yol yerine IRA ile benzerlik kurmak gerekmektedir.

Suriye bu tehdidi ciddiye almıştır (Bila 2004: 76-8). Ayrılmasına dair mesaj Öcalan'a Suriye başkan yardımcısı Abdülhalim Haddam tarafından iletilmişti (Sabah, 17 Şubat 2006).

Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması, ilerleyen günlerde çeşitli Avrupa ülkelerinde siyasi sığınma arayan ve bu süreçte 'Uçan Hollandalı'ya (Gunter 2008: 60)⁴ dönüşen Kürt lider için geri sayımın başlangıcı olmuştur. Bu uzun yolculuk dâhilinde, Öcalan Yunan elçiliğinin kendisine koruma sağladığı Nairobi'ye (Kenya) ulaşmadan önce Rusya, İtalya ve Yunanistan'dan geçti. Sonrasında, Öcalan güvenli bir bölgeye götürüldüğü izlenimi altında elçilikten havaalanına giderken yakalanarak Türk istihbarat görevlilerine teslim edildi. Ecevit'in yukarıda aktardığımız, sadece Türk otoritelerini ön plana çıkaran yorumlarının aksine, ABD'nin bu gizli operasyonda önemli bir rol oynadığına ilişkin yaygın bir kanaat vardır (The New York Times, 20 Şubat 1999).

Kürt sempatanları ve PKK militanları dünya çapında mitingler, gösteriler ve Yunan elçiliklerinin basılması şeklinde olaya öfkeyle **tepkî göstermiştir**⁶. PKK liderinin peşine düşülmesi ve de yakalanmasını protesto etmek için, Ekim 1998 ile Şubat 1999 arasında yetmiş beş kişi kendini ateşe vermiştir (Özcan 2006: 278-9).

Kürtlerin Öcalan'ın yakalanmasına tepkisi Kürt ulusal hareketinin hem ne ölçüde bir ulusüstü fenomen haline geldiğini hem de dünyanın dört bir yanındaki Kürtlerin safları sıklaştırması açısından birliğini göstermiştir (Bruinessen 2000).⁴ Kargaşa ve şiddet, sükûnet çağrısı yapan Öcalan'ın ilk açıklamalarıyla sona ermiştir.

Kürtlere ilişkin bölgesel ve uluslararası politikalar Öcalan olayının sonuçlanmasında önemli rol oynamıştır. Önceki dönemde çatışan Irak'taki iki Kürt Partisi (Kürdistan Demokrat Partisi, KDP ve Kürdistan Yurtseverler Birliği, PUK) arasındaki Eylül 1998 tarihli Washington Anlaşması'yla ABD yönetimi, Kürtler için 1996'dan beri ABD Dışişleri Bakanlığı Yabancı Terör Örgütleri listesinde bulunan PKK'ye (ya da onun liderine) yer vermeyen yeni bir proje tasarlamıştı. Anlaşma'nın yedi

-
- 5- Uçan Hollandalı, halk efsanesine göre, asla eve dönemeyen ve sonsuza kadar okyanusta yüzmeye mahkum olan bir hayalet gemidir.
 - 6- Yunan hükümeti Öcalan'ın yakalanması ve kaçırılmasından sorumlu tutuluyordu. Öcalan'ın hem Yunanistan'da hem Kenya'daki Yunan büyükelçiliğinde kalmış olduğu gerçeği Yunanistan'ın Öcalan'ın Türkiye'ye iade edilmesinde parmağı olmasının kanıtı olarak görülüyordu ve Yunan hükümeti açısından bir utanç kaynağına dönüşerek üç bakanın istifasıyla sonuçlandı.
 - 7- Türkler arasında da milliyetçi duygular Öcalan'ın Suriye'den ayrılmasından sonra tavan yaptı. Yakalanma sırasında Türk medyasının milliyetçi kampanyalarının bir analizi için bakınız, Esra Ercan Bilgiç (2008), takip eden dönemde ana milliyetçi partinin başarısının bir analizi için bakınız Yavuz (2002) referanslarda

maddesinden dördüncüsü, açıkça "PKK'ye hiç bir taviz verilmeyeceğini ve Irak Kürdistan'ında üslenmelerine izin verilmeyeceğini" belirtiyordu (Stansfield 2003: 102). Bundan sonra ABD hükümeti PKK'ye karşı savaşta aktif olarak rol aldı. Başbakan Ecevit ABD'nin Öcalan'ın yakalanmasına neden yardım ettiğini anlamadığını söylese de (Yetkin 2004: 148), CIA ile operasyon esnasında direkt iletişim içinde olan Milli İstihbarat Teşkilatı'nın müsteşar yardımcısı, Öcalan'ın Türkiye'ye teslim edildiği sırada Amerika'nın Kuzey Irak politikaları açısından engel teşkil ettiğini kabul etti (Vatan, 16 Ekim 2008). Uluslararası politika düzeyinde, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte dünya çapında kurtuluş hareketleri için hareket kabiliyeti yaratan olumlu ikilik sona ermişti. Sovyetler Birliği'nin dolaylı korumasını yitiren Suriye, (ABD tarafından desteklenen) Türkiye'nin olası müdahalesi karşısında savunmasız hale geldi. Sonuç olarak bölgesel düzeyde ve dünya çapındaki gelişmeler PKK'yi saldırıya açık hale getirdi.

PKK ve Abdullah Öcalan zorunluluğu avantaja çevirebileceklerini düşündüler. Öcalan kendisinin Avrupa'ya gitmesiyle PKK'nin ileri doğru bir adım attığını açıklamıştı: "Ankara'dan çıktık, partileştik; Ortadoğu'ya çıktık, ordulaştık; Avrupa'ya çıkışla devletleşeceğiz" (Öcalan 2000: 82). Fakat Suriye'den ayrılmasından itibaren, Öcalan ağır bir baskıya maruz kaldı. Rusya Federasyonu, İtalya ve Yunanistan'ı terk etmek durumunda kaldı ve Hollanda'ya girmesine izin verilmedi. PKK ve liderinin karşı karşıya kaldıkları dramatik değişikliklere hazırlıklı olmadıkları açıldı. Bu Öcalan'ın uzun yolculuğunun tümünde, Avrupa'ya çıkışı ile Avrupa'dan Afrika'ya geçişinin zorunlu ve başarısız oluşunda görülebilir – ve altı aydan kısa bir süre içinde (Ekim 1998'den Şubat 1999'a), PKK varoluşunun en dramatik olayıyla karşı karşıya kaldı: liderlerinin bir numaralı düşmanlarının eline geçmesi.

Tutukluluk halinde ve vatana ihanet suçlarıyla yargılanırken, Öcalan yeni bir siyasi projenin oluşmasıyla da sonuçlanan savunması üzerine çalışmaya başladı. Bu proje, ikisi de demokrasi kavramının radikal biçimde yeniden ele alınmasını temel alan, demokratik cumhuriyet ve sonrasında demokratik konfederalizm terimleri etrafında şekillendi. Bu dönemde, gerilla kuvvetlerinin büyük çoğunluğunun Türkiye'den Kuzey Irak'ın dağlık bölgelerine çekilmelerini öngören tek taraflı ateşkes ilanı ve iki küçük militan grubunun (gerilla kuvvetlerinden ve Avrupa'daki siyasi kanattan sekizer kişi) teslim olması gibi siyasi jestlerle, Öcalan 'iyi niyetini' göstermeye ve diyalog için zemin hazırlamaya çalıştı. Kürt sorununa ilişkin beklentilerini minimum bir düzeye çekmiş, taleplerini 'Kürt halkının dilsel ve kültürel ifade özgürlüklerinin tanınması' ve devlet ve örgütün, iki tarafın askeri yaklaşımlarını terk etmesi ile sınırlamış gibi görünüyordu (Öcalan 1999: 93-5).

Tutuklanmasına, mahkûm edilmesine ve Marmara denizindeki yüksek güvenli İmralı adasında hapsedilmesine rağmen, Öcalan PKK'yi yönlendirmeye devam etmeyi başardı. Öcalan'ın hapisanedeyken, partinin önemli sayıda kadro ve militanının sadakati sayesinde, liderlik konumunu

korumayı başarması kayda değerdir. Öte yandan, örgütü yönetme biçimi zamanla değişti. İlk yıllardan 2005'e kadar, Öcalan günlük olaylarla etraflıca ilgileniyor ve örgütün pratik işleyişine müdahale ediyordu. 2005'ten sonra, dünya ve bölge siyaseti ve PKK'nin karşı karşıya kaldığı güçlükler başta olmak üzere genel strateji konuları ile daha fazla alakadar olmaya başladı. Hem taktik hem stratejik liderlik yerine, şimdi esas olarak stratejik liderliği yürütüyor.

Öcalan'ın parti ve dış dünya ile temel iletişim kanalı avukatları ve yakın aile bireyleri ile olan düzenli görüşmeleridir. Türk avukatlarını haftada bir saat (ilk yıllarda bu haftada iki defaydı), yakın akrabalarını ayda bir saat görmesine müsaade edilmektedir. Bunlara ek olarak, ara sıra Avrupalı avukatları ve Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nden (Avrupa Konseyi'ndeki CPT) bir delegasyon ile görüşmektedir. Doğal olarak, tüm görüşmeler sıkı gözetim altında gerçekleşmekte ve ziyaretler sık sık engellenmektedir.⁴ Öcalan'ın televizyonu yoktur ve kitap ile makaleler avukatları tarafından kendisine iletilmektedir fakat bunların kendisine iletilmesinde sorunlar yaşanmaktadır. Temel bilgi kaynağı devlet kanalının yayını dışında bir şey çekmeyen bir radyodur.

Avukatlarıyla olan bu haftalık görüşmelerinde, Öcalan partinin temel ideologu konumunu ortaya koyan iki grup metin üretmiştir. Birincisi, avukatlarına el yazısı olarak iletilen ve parti için temel ideolojik referans haline gelen savunma metinleridir. İkincisi avukatların görüşmeler sırasında aldıkları notlardır. Öcalan'ın avukatlarından birinin anlattığına göre:

“Görüşmeleri daha önce giden 4 avukat ayrı ayrı not ediyordu, ada dönüşü bu notlar birleştirilerek bir görüşme notu oluşturuluyordu. İlk başlarda çıkarken notlarımız alınmıyordu. Daha sonraları notlarımız alınıyor, fotokopisi çekilip bize veriliyordu. 2005'ten sonra hiç verilmemeye başlandı. O günden sonra dinleyerek aklımızda tutuyor, dönüşte yazılı hale getiriyoruz” (Şakar 2008).

Alınan notlar, derlenerek oluşturulan görüşme notları Kürt TV kanalları, haber ajansları ve gazeteler yoluyla kamuya ulaştırılmaktadır. Bunlar genelde güncel siyasi meselelere değinirler. Görüşmeler gerçekte Öcalan'ın bölge ve dünya politikası ile PKK'nin karşı karşıya kaldığı tehlikeler hakkında yorum yaptığı bir dizi haftalık mesajın PKK taraftarlarına iletilmesine hizmet etmektedir. Diğer şeylerin yanında, Öcalan güncel siyasi gelişmeler ışığında

8- 1999'dan 2007'ye kadarki dokuz yıl içinde Öcalan avukatlarıyla toplamda 283 defa görüşmüştür (1999: 60; 2000: 37; 2001: 40; 2002: 35; 2003: 21; 2004: 25; 2005: 14; 2006: 22; 2007: 29).

(<http://www.firatnews.com/index.php?rupel=arsiv&anf=nuce&nuceID=38551>).

demokratik cumhuriyet ve demokratik konfederalizm **projelerini açıklamıştır.**⁹

PKK'nin Örgütsel Yapısının Dönüşümü

Partiya Karkerên Kurdistan 1978'de siyasi bir parti olarak kurulduğunda, temel parti temsilcisi olarak bir Genel Sekreteri ve doğrudan pratikten sorumlu bir Yürütme Komitesi'ni içeren komünist partilerin klasik örgütlenme yapısına sahipti. En yüksek yürütme organı Merkez Komitesi ve partinin en yüksek karar alma merci Parti Kongresi'ydi. Yıllar geçtikçe, PKK daha karmaşık bir yapı haline geldi. Örneğin, 1995'te İsmet İmset partinin örgütlenmesi hakkında şu yorumu yapmıştır:

“Şu anda, PKK partinin kendisinden ibaret bir ana siyasi yapıdan oluşmaktadır. Pratikte, Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi (ERNK) ve Kürdistan Ulusal Kurtuluş Ordusu (ARGK) yürütme organları iken, bu yapı yasama organı olarak işler. Örgütün siyasi, sosyal ve askeri araçları oldukça karışıktır. Terörist organizasyonlar gibi gizli küçük bir grup halinde işlemez, iyi örgütlenmiş, büyük ve komplike bir makinadır. Her işlev ve ya aktivite ayrı komitelerce yürütülür.” (İmset 1995).

Bugün, organizasyon daha da komplike bir hale gelmiştir ve PKK diye bahsettiğimiz aslında bir parti kompleksidir, (bir parti olarak PKK dâhil olmak üzere) çeşitli parti ve örgütlerin oluşturduğu bir bileşimdir: Irak, Suriye ve İran'daki ¹⁰ kardeş partiler, kadınları örgütleyen bir eş-parti,¹¹ silahlı örgütler ve halk cephesi olarak Kongra-Gel. Bu yapıyı geleneksel bir örgüt akış şeması ile göstermek zordur. PKK üyeleri ve sempatanları Abdullah Öcalan'ı güneş olarak tabir ettiğinden, bu benzetmeyi geliştirebilir ve parti kompleksinin örgütlenişini bir gezegen sistemine benzetebiliriz:

-
- 9- Bu inisiyatifin kavramsal izahı için hapisane notlarına bakınız: <http://www.gundem-nline.com/haber.asp?id=35>
- 10- Irak: *Partiya Çareserîya Demokratîk a Kurdistanê* (Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi), PÇDK 2002'de kuruldu; Suriye: Partiya Yekîti ya Demokratîk (Demokratik Birlik Partisi), PYD 2004'te kuruldu; İran: *Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê* (Kürdistan Özgür Yaşam Partisi), PJAK Nisan 2004'te kuruldu.
- 11- PKK'de kadın örgütlenmesi uzun bir tarihe sahiptir. İlk Kadın Gerilla Birlikleri 1995'te kurulmuştur, bunu 1999'da ilk kadın partisi izlemiştir. Kadın partisinin adı pek çok defa değişmiştir – bugün *Partiya Azadiya Jin a Kurdistan*, PAJK, Kürdistan Kadın Özgürlük Partisi adı altında faaliyet göstermektedir. PAJK, cephe örgütü olan *Koma Jinen Bilind*, KJB (Yüce Kadınlar Topluluğu) ve kadın gerilla örgütü olan YJA-STAR (Özgür Kadın Birliği) ile birlikte, otonom olarak örgütlenmiş kadın grupları için ideolojik bir merkez teşkil etmektedir.

gezegenler (PKK, KONGRA-GEL,¹² KKK/KCK¹³ KNK,¹⁴ ve gerilla kuvvetleri¹⁵) bir güneşin (Abdullah Öcalan) yörüngesindedir ve bunlar etrafındaki yörüngelerde hareket eden çeşitli uydular vardır (kurumlar ve komiteler).

Bu komplike sistemi anlamak için, Öcalan'ın yakalanışından beri örgütsel yapıda gerçekleşen gelişmelerin tarihini incelemek gerekir. 1999 ve 2005 yılları arasında, PKK hareketi örgütsel yeniden yapılanmaya yönelik birçok kongre düzenlemiştir. Öcalan 1999'da yakalandığı esnada PKK, Kuzey Irak'ta altıncı kongresini düzenliyordu. Kongre, örgütün askeri kanadına savaşma yetkisi verilmesi ve yedi üyeden oluşan PKK Başkanlık Konseyi de dâhil olmak üzere parti birimlerinin seçilmesi ile hızla sona erdi. Olağanüstü durum nedeniyle, örgütün bütünlüğünü korumak ve Öcalan'ın yokluğunda liderlik fonksiyonlarını yerine getirebilmek amaçlarıyla PKK'nin örgütsel yapısı fazla değiştirilmedi.

Ocak 2000'de olağanüstü bir kongre düzenlendi. Bu yedinci kongre Öcalan'ın Demokratik Cumhuriyet projesine dayanan partinin yeni çizgisinin resmi kabulüne ilişkin olarak toplandı. Siyasi-ideolojik değişikliğe ek olarak, Kongre ciddi ölçüde örgütsel yeniden yapılanma kararı aldı. En önemli değişiklik eski ordu-cephe yapısının, ARGK ve ERNK'nin, bırakılması ve bunların yerini yeni yapılar olan HPG ve YDK'nin almasıydı. Bunlar sadece teknik değişiklikler değildi, bu değişiklikler askeri mücadeleye dayanan bir yaklaşımdan 'demokratik dönüşüme' doğru bir yaklaşıma büyük bir stratejik kaymayı içeren yeni ideolojik ve siyasi çizgiyi beraberinde getirdi. Bu kongreden sonra PKK radikal olarak yeniden yapılandı ve militanların yeniden eğitilmesine ilişkin bir kampanya başlatıldı.

PKK'nin sekizinci kongresi iki sene sonra, 2002'de yapıldı. Bu kongreyle,

-
- 12- *Kongra-Gel* PKK kompleksi içindeki halk cephesidir (PKK 2005: 97), 2000'de dağıtılmış olan ERNK'nin işlevlerini bir derecede devralmıştır. Halk Kongresi anlamına gelen adından da anlaşılacağı üzere Yasama birimi olarak görülebilir.
 - 13- *Koma Komalan Kurdistan* (Kürdistan Demokratik Konfederalizm), KKK, daha sonra *Koma Civakên Kurdistan* (Kürdistan Topluluklar Birliği), KCK ismini almıştır; hem Öcalan tarafından geliştirilen demokratik konfederalizm fikrini vücuda getiren bir konsept, hem ulus-devlete alternatif olarak sunulan bir toplumsal örgütlenmedir - bu Öcalan tarafından Ortadoğu'daki problemlerin çözümü için bir model olarak görülmektedir (Ayrıntılı bir tartışma için bkz. PKK 2005: 175-243). PKK parti kompleksinde, KCK tüm parti ve organizasyonların kendisi üstündeki koordinasyonuna edildiği yürütme organı olarak görülebilir.
 - 14- *Kongra Netewîya Kurdistan* (Kürdistal Ulusal Kongresi), KNK Ortadoğu, Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya ve Asya'daki Kürt diasporası temsilcileri ve Kürdistan'ın tüm bölgelerinden siyasi parti temsilcileri, dini ve kültürel kurumlar, bağımsız siyasi oluşumlar, entellektüeller ve Kürt olmayan etnik gruplardan oluşan Pan-Kürdist bir şemsiye örgüttür.
 - 15- Gerilla kuvvetleri temelde üç yapıda örgütlenmiştir: parti-hareketin askeri örgütünü oluşturan *Hêzên Parastina Gel* (Halk Savunma Güçleri), HPG, P/PAK'ın siyasi amaçlarına paralel olarak çalışan *Hezî Rojhelati Kurdistan* (Doğu Kürdistan Güçleri), HRK; ve kadın gerilla örgütü YJA-STAR (Özgür Kadın Birliği).

PKK tüm alanlarda aktivitelerini durdurdu ve *Kongreye Aşkıya u Demokrasiya Kürdistanê*, KADEK (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi) ismiyle yeni bir örgüt kuruldu. Bu, Öcalan'ın 'Demokratik Uyarlık Çizgisinde Barış ve Demokratik Çözüm' süreci önerisi üzerine temellenen örgütsel yeniden yapılanmanın tamamlanması sayesinde gerçekleştirilebildi. Öcalan'ın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne sunduğu savunmasında açıkladığı gibi, bu süreç koordinasyon sağlayıcı bir örgütün oluşturulmasını amaçlıyordu. PKK sekizinci kongresinin "PKK KADEK'e Dönüşüyor" başlıklı sonuç bildirgesinde değişim şu şekilde açıklanıyordu:

[B]u temelde Kürdistan parçalarında ve bağlı ülkelerde somut koşullara uygun ve yeni çizginin uygulanmasına hizmet eden örgütlerin oluşmasını [Kongremiz] kabul etti.16

PKK'den KADEK'e dönüşüm basit bir isim değişikliğinden ibaret olmasa da, tarihsel ismin bırakılmasının PKK'nin destekçilerini etkileyeceği aşıkardı, hele liderlerinin yakalanmasının üstünden bu denli az zaman geçmişken. Bu sebeple resmi açıklamalarda (partinin) 'dağılması' ya da 'kapatılması' gibi sözcüklerden kaçınılıyordu:

... PKK biçimi artık [aşılmıştır], bu nedenlerle [Kongremiz] 4 Nisan tarihi itibarıyla her alanda PKK adıyla yürütülen faaliyetlerin durdurulduğunu kararlaştırdı. PKK'nin hayatta kalan dört kurucu üyesinin ve kuruluş sürecine katılmış olan çok sayıda kadrosunun katılımıyla gerçekleşen Kongremiz, bu temelde PKK adıyla yürütülecek her türlü faaliyet ve girişimin gayri meşru olduğunu karara bağladı.

Bu değişim parti kompleksinin yedinci kongreden beri içinde bulunduğu dönüşüm sürecinin yeni bir aşamaya ulaştığını öngörüyordu. Öncü parti olan ve tüm faaliyet alanlarını kontrol eden PKK, yerini parti kompleksindeki farklı parti ve örgütleri yönetmek yerine koordine edecek olan bir kongre örgütüne bırakıyordu. Bu kapsamda, Kürdistan'ın farklı bölgelerinde farklı partiler kuruldu. Öte yandan, KADEK, kurulur kurulmaz AB tarafından bir terörist örgüt olarak ilan edilmesi sebebiyle bu yeni başlangıçta devam ettirme kabiliyetini kaybetti. 11 Eylül sonrasında değişen atmosferi gösteren bu durum PKK'nin destekçileri arasında büyük bir öfke yarattı.

Değişen bu atmosferin bir başka yönü de, 2003 baharında ABD'nin Irak'ı işgali ve Baas rejiminin düşmesinin Kürt hareketlerini Irak Kürdistanı'nda yeni bir güç dengesinin oluşmasıyla ciddi bir biçimde etkilemesidir. Irak

Kürtlerinin kesin kazanımları karşısında PKK ve demokratik dönüşüm projesi alakasız görülmüş ve marjinalleşmiştir. ABD işgali ve Irak Kürtleri'nin statüsünün değişmesi PKK yapısını ve destekçilerini de doğrudan etkilemiştir.

Tüm bunların ortasında, Öcalan Yunanistan'daki davası ve yakalanmasına ilişkin sunduğu yeni savunması temelinde yeni bir örgütsel yapı önerdi. Örgütsel yeniden yapılanmaya ilişkin tartışma, Kasım 2003'te Öcalan'ın Kürdistan'ın tüm bölgelerini kapsayan fakat bir devlet-inşası projesi içermeyen bir Halk Kongresi kurulması önerisinin ilan edildiği yeni bir kongre ile sona erdi. Öcalan'a göre:

“KHK (Kürdistan Halk Kongresi) ... mevcut ulus-devletler ile sorunları barış içinde ve demokratik siyaset esasları ile çözmek biçiminde kendini tanımlayabilir. Mesele tek bir Kürdistan parçası olsaydı, bu tarz bir örgütlenme (bir Halk Kongresi) gerekmebilirdi. Ama parçalar ve ulus devletler birbirini şiddetle etkilediği için, bu tarz bir örgütlenme ve siyaset temsilciliğine ihtiyaç olmaktadır” (Öcalan 2003: 100-2).

Öcalan mevcut ulus-devletlere Kürt sorununun bölünme olmadan - Irak örneğinde oluşum evresinde görünenin aksine - çözülebileceğine ilişkin garanti vermeye çalıştı. İşgal ve Bağdat'taki rejimin devrilmesi, Güney Kürdistan'a yüksek derecede otonomi vererek Irak devletinin uzun vadeli toprak bütünlüğüne ilişkin varoluşsal soruların gündeme getirip daha da ileri derecede bir bağımsızlığa yol açacak gibi görünüyordu.¹⁷ Buna karşıt olarak, Öcalan “İkinci İsrail' olarak çok korkulan 'milliyetçi ve devletçi Kürdistan projesi' yerine” (Öcalan 2003: 97), Demokratik Kürdistan projesinin olumlu karşılanabileceğine inanıyordu. Kasım 2003 kongresiyle, Kongra-Gel (Kürdistan Halk Kongresi) kuruldu. Öte yandan bu adım kendisini Kürdistan'ın diğer bölgelerine bir model olarak sunmaya devam eden Irak Kürdistanı'ndan esen rüzgâra karşı durabilecek güçte olduğunu kanıtlayamadı ve PKK safları Kongra-Gel'in kuruluş kongresi esnasında ve sonrasında ciddi şekilde etkilendi.

Kürt hareketi bu şekilde tarihindeki en önemli bölünmelerden birini yaşadı. PKK kadrolarından bir grup, Başkanlık Konseyi'nin iki üyesi ve (eski Avrupa temsilcisi de dâhil olmak üzere) uzun yıllardır görev yapan bir grup militan öncülüğünde *Partiya Welatpêz Demokratik* (Demokratik Yurtsever Parti), PWD olarak isimlendirdikleri yeni bir siyasi parti kurdular. Öte yandan, büyüklük, grup kompozisyonu ve siyasi atmosfer yeni bir parti

17- Bunlar en sonunda, hiçbir zaman 'doğal' bir ülke olmayan Irak'ın kaçınılmaz olarak üç bağımsız bölgeye (Kürt, Sünni ve Şii) ayrılacağı ve aslında pratik siyaset anlamında ayrılması gerektiği, yani Irak devletinin etkin olarak ortadan kaldırılması gerektiği fikrine yol açtı. Bu fikir ABD'de özellikle Peter Galbraith tarafından dile getirilmişti ve ABD (Bush) yönetim politikasına ters düşmekteydi.

yaratma inisiyatifi için uygun olsa da, PWD bir internet sitesi olmaktan öteye geçemedi (Özcan, 2007).

PWD'nin başarısızlığıyla birlikte, PKK içinde ve destekçileri arasında yaratılan karışıklık hareketi etkilemeye devam etti. 2003'ten 2005'e değin, neredeyse 1500 militan Kuzey Irak ve Avrupa'ya yerleşerek siyasi aktivitelerine devam etmemek üzere örgütten ayrıldı. Bu dönemde Öcalan ve PKK temelde hareketi düzene sokmakla uğraştılar. Bu amaçla, kısa aralıklarla kongreler toplandı. Kuruluş kongresinden sadece dört ay sonra, Kongra-Gel bölünme sorununu çözmek üzere bir olağanüstü kongre düzenledi. Öcalan demokratik konfederalizm terimini sunarak Demokratik Kürdistan(lar) projesini derinleştirmeye çalıştı.

Aynı zamanda, 2004'deki karışıklıklar esnasında, Öcalan PKK'nin ayrı bir parti olarak yeniden kurulmasıyla ilgilenecek bir Yeniden İnşa Hazırlık Komitesi'nin kurulmasına dair çağrı yaptı (PKK 2005). Bu 'yeni' PKK, eski klasik Leninist terminoloji kalıbındaki gibi bir öncü partiden ziyade, temelde kadrolarla alakalı, ideolojik ve felsefi bir güç öbekenmesi olarak tasarlanmıştı. Dahası Öcalan kadroları ve hareketi sarsan karışıklık yüzünden, PKK'yi yeniden bir teminat gücü olarak yapılandırmak istedi. Siyasi ve askeri aktiviteler ise HPG, HRK ve Kürdistan'ın her tarafındaki diğer partiler gibi başka askeri ve siyasi örgütlerle koordinasyon halinde olan KKK/KCK'nın kontrolüne bırakılmıştı.

PKK'nin yeniden yapılanma kongresi olan dokuzuncu kongre 28 Mart 2005'ten 4 Nisan 2005'e kadar sürdü.¹⁸ Yeniden kurulan PKK parti yapısı, *Parti Önderliği*,¹⁹ *Kongre*, iki *Eşbaşkan*, *Parti Meclisi*, *Yürütme Kurulu*, *Disiplin Kurulu* ve *Kurullar'dan* oluşmaktadır. Kongre partinin temel karar alma organıdır. Parti programı ve parti mevzuatını belirleme ve değiştirme yetkisine sahiptir. Eşbaşkanları, Parti Meclisi'ni ve Disiplin Kurulu'nu seçer. Kongre ayrıca Parti Meclisi ve Eşbaşkanların eylem ve aktivitelerini değerlendirme yetkisine de sahiptir, fakat Kongre'nin bu şekliyle parti kurumlarının üstünde olan Parti Önderliği'nin eylem ve aktivitelerini değerlendirme yetkisine değinilmemiştir. Kongre en azından her iki yılda bir defa, delegelerin en az 2/3'ünün katılımıyla toplanır. İki Kongre arasında, Parti Önderliği, Parti Meclisi ve Eşbaşkanlar ile birlikte en yüksek parti yetkilisidir. Eşbaşkanların biri erkek diğeri kadındır. Kongre tarafından üçte iki çoğunlukla seçilirler. Eğer iki turda üçte iki çoğunluk sağlanamazsa, basit çoğunluğun yeterli olduğu bir üçüncü tur düzenlenir. Yürütme Kurulu ve Parti Meclisi'ne bu kurumların işleyişinden de sorumlu olan Eşbaşkanlar liderlik eder.

Eskiden, *Artêşa Rizgarîya Gelê Kurdistan*, ARGK (Kürdistan Ulusal Kurtuluş

18- Ağustos 2008'de bu tarih itibariyle son kongre olan onuncu kongre toplandı.

19- Parti Önderliği partinin ana teorik ve ideolojik kurumudur. Parti felsefesi, ahlakı, siyaseti ve stratejisini belirler. Bu işlev Abdullah Öcalan tarafından yerine getirilmektedir

Ordusu) ve halk cephesi örgütü *Enîya Rizgarîya Netewîya Kurdistan*, ERNK (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) PKK'nin yürütme kurumları olarak işlev görüyordu. Yukarıda bahsettiğimiz üzere, ARGK'nın yerini *Hêzên Parastîna Gel* (Halkın Savunma Güçleri), HPG ile birlikte İran Kürdistanı'ndaki HRK ve temel kadın gerilla gücü olan YJA-STAR alırken, ERNK'nın yerini *Yekîtiya Demokratîk a Gelê Kurd*, YDK (Kürt Demokratik Halk Birliği) aldı. Temel olarak Avrupa'daki Kürt diasporası arasında etkili olan YDK dağıtılarak yerine *Koordinasyona Civaka Demokratîk a Kurdistan* (Kürdistan Demokratik Toplum Koordinasyonu) kuruldu.²⁰ Günümüzde Türkiye'de ve Kürdistan'ın farklı bölgelerinde siyasi aktiviteler hepsi PKK'nin siyasi projesinin gerçekleştirilmesi için çabalayan değişik örgütler tarafından gerçekleştirilmektedir.

İdeolojik Dönüşüm

Başlangıçta, 1978 manifestosunda, PKK tüm kolonyalizm biçimlerinin ortadan kaldırılması ve birleşik bir Kürdistan kurulması çağrılarını yapıyordu. Aynı zamanda, iki halk bağımsızlık mücadelesinde ortak olarak görüldüğünden, Türkiye'deki devrimci güçler birleştirilecekti. Bu noktada, PKK'nin ideolojik oluşumu o dönemdeki diğer ulusal kurtuluş mücadelelerinden çok da farklı değildi. Öte yandan, partinin gelişim süreci boyunca, Abdullah Öcalan, Rusya ve Çin'den ithal edilen geleneksel komünist doktrinden koparak orijinal bir sosyalizm anlayışı geliştirmeye çalıştı. Özellikle yakalanışından sonra, Öcalan, bu farklı sosyalizm ve devrim anlayışını iyice derinleştirdi. Bu PKK'nin Marksist-Leninist prensiplere dayalı klasik bir ulusal kurtuluş mücadelesinden, yüce bir lider figürüne dönüşen Abdullah Öcalan'da cisimleşen, nev'i şahsına münhasır bir örgüte doğru yapısal dönüşümüyle birlikte oldu.

2000'den sonra PKK'nin ideolojik çerçevesi Öcalan tarafından yazılan ve davalarının görüldüğü çeşitli mahkemelere sunulan savunma metinleri etrafında kuruldu. Savunmalar Türk mahkemelerine sunulanlar ve Strasbourg'daki (Fransa) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne sunulanlar ile (Yunanistan'dan çıkarılmasına ilişkin bir davayla ilgili olarak) Atina'daki bir mahkemeye sunulanlar olmak üzere ikiye ayrılabilir. Savunmalar, Kürtçe ve Türkçe ile diğer dillerde yayınlanmıştır. İlk grup temelde iki savunma metninden oluşur. Temel metinler, İmralı'daki mahkemeye sunulan savunma ve 1999'da Ankara'daki Temyiz Mahkemesi'ne sunulan ve 2001'de Urfa'daki yerel bir mahkemeye sunulan eklerdir. İlk gruptaki bu metinler, 'Kürt Sorununda Demokratik Çözüm Bildirgesi' ve 'Dicle-Fırat Havzasında

20- KCDK iddia edildiğine göre Kongra-Gel kapsamındadır ve diğer şeylerle birlikte dernekleri (Fed-Kom, Yek-Kom), çeşitli kitle örgütlerini ve gençlik örgütü Komalen Ciwan, öğrenci örgütü YXK, avukat ve hukukçular örgütü YHK, yazarlar birliği YNK, (Yezidi, Alevi, Müslüman gibi) çeşitli dini grup örgütleri ve işveren örgütü Karsaz gibi parti yapısındaki yan örgütleri koordine etmektedir

Tarih, Kutsallık ve Lanetin Simgesi: Urfa' isimleriyle yayımlanmışlardır. 2001'de AİHM'ye, 2003'te bir Atina mahkemesine ve 2004'te AİHM Yüksek Dairesi'ne sunulan ikinci gruptaki savunma metinleri, birlikte üç cilt oluşturan iki kitaptır. İki ciltlik ilk kitap 'Sümer Rahip Devleti'nden Demokratik Uygarlığa Doğru' ismiyle 2001'de yayınlanmış, PKK çevresinde Atina Savunması olarak bilinen ikinci kitap (ve üçüncü cilt) 'Özgür İnsan Savunması' olarak 2003'te, 'Bir Halkı Savunmak'²⁰olarak 2004'te yayımlanmıştır.²¹

Daha önce belirttiğimiz gibi, bu savunma metinleri yayınlanmış ve PKK kongresi tarafından resmi parti çizgisi olarak kabul edilmiştir. İmralı'daki mahkemeye ve ardından Temyiz Mahkemesi'ne sunulan ilk gruptaki metinler, Öcalan'ın parti militanları ve Kürt halkının beklediği bir savunma pozisyonu almaması nedeniyle en şok edici olan metinler olmuşlardır. Aksine, Öcalan bağımsız bir devlet iddiasını reddederek, yerine yeni, 'gerçekten' demokratik bir Türkiye Cumhuriyeti ve demokratik konfederalizm projesini önermiştir. Bu yaklaşımı daha sonra da yinelemiştir: “[Savunmamda], ne klasik bir Kürt milliyetçiliği, ne de bunun sol tandanslı yorumunu denedim. Dönem bunu aşmıştı.” (Öcalan 1999: 10).²²

İlk metinler teorik ve ideolojik kaygılara sahip değildi; Öcalan'ın cumhuriyete karşı olmadığını fakat demokratik bir cumhuriyet için çabaladığını ifade ettiği bu metinler, 20. Yüzyıldaki Türk-Kürt çatışmasının tarihsel geçmişini temel alıyordu. Öcalan Mustafa Kemal'in de demokratik bir cumhuriyet kurmak niyetinde olduğunu fakat dış güçler tarafından sınırlandırıldığını iddia etti. Aslında, Öcalan'ın savunmaları içinde bu ilki, her ne kadar kendisi yasal bir savunma yapmakla meşgul olmadığını belirttiyse de, terimin geleneksel anlamıyla hakiki bir savunma olarak görülebilir (Öcalan 1999).

AİHM'ye sunulan ikinci grup savunma metinlerinde, Öcalan teorik düşüncelerini derinleştirdi. Bu üç cildin ilki, 'ilk devletli toplum' olan Sümerlere yoğunlaşan, Ortadoğu'da çıkmış olan uygarlığın tarihsel bir analiziydi. Öcalan, kitabın ilerleyen kısımlarında diğer toplumlar ve dönemlere ilişkin değerlendirmelerde bulunsa da, temel kaygısı devleti insanlığın 'ilk günahı' olarak göstermekti. Kendisi sıklıkla 'dünyanın

21- İlk cilt ayrıca Pluto Press tarafından İngilizce olarak, *Hapishane Notları: Medeniyetin Kökleri* adıyla yayımlanmıştır (2007). Bu kitabın değerlendirmeleri için bakınız; Michael Gunter, *Middle East Policy* (Vol. XIV, Sonbahar 2007, No. 3), ve Stan Newens, *The Spokesman Journal* (no. 95, Mayıs 2007).

22- Çeşitli Kürt çevreleri arasında Öcalan'ın Türkiye devleti hakkındaki demeçleri ve kendi destekçilerinin şiddetten kaçınmaları gerektiğini söylemesi ile başlayan Öcalan karşıtı kampanya, İmralı Savunması ile zirveye ulaştı. Siyasi çevrelerdeki 'davayı satma' ve 'kendi kellesini kurtarma' suçlamaları akademik yazında “mahkemesinde PKK lideri Abdullah Öcalan kendini Kürtçe değil Türkçe savundu - *tabii buna savunma denirse!*” gibi cümlelerle ifade ediliyordu (O'Leary, McGarry & Salih 2006: 12, vurgu eklenmiştir)

kendilerine ait bir devleti olmayan en büyük halkı' olarak tanımlanan bir toplumun önde gelen siyasi liderlerinden biri olduğundan bu durum şaşırtıcıydı ve başlangıçta Kürt çevrelerinde bir çeşit yabancılaşmanın (Brechtçi anlamda bir *Verfremdungseffekt'in*) önünü açtı. Öte yandan, Öcalan bağımsızlığın devlet-inşası yoluyla değil demokrasinin derinleştirilmesi yoluyla gerçekleştirilebileceğini savunarak, sosyalist deneyler de dâhil olmak üzere, devlet eleştirisine devam etti. İlk savunma metinleri gibi, bu da hareketin yeni manifestosu olarak, Demokratik Toplum Manifestosu adıyla PKK'nin sekizinci kongresi sırasında 2002 yılında kabul edildi (Serxwebun, 2002).

AİHM'ye sunulan savunma metinlerinin ikinci cildinde, Öcalan yoğun olarak Kürt toplumu, tarihi ve özellikle PKK'nin rolüyle ilgileniyordu. Neolitik kültürün Kürt aşiretleri üzerindeki uzun süren etkisinden dolayı, Kürt toplumunu, devletli topluma karşı bir tür doğal toplum ya da topluluk olarak, uygarlık tarihi içinde konumlandırıyordu. Ona göre, sınıf (devlet) toplumlara ve modernleşme Kürtlerin mahvına sebep olmuştu ve PKK bu tehlikeli sürece karşı direnişin sonuncu noktasıydı. Bu çerçevede, Öcalan PKK'nin sınırları ve sona ermesinden yıllar sonra dahi PKK'yi koşullandırmaya devam eden Soğuk Savaş'ın ideolojik-siyasi kısıtlamalarında sıkışıp kalmanın açmazını göstermeye çalıştı. Bu çalışmada, PKK tarihini geçmişteki hataları göz önünde bulundurarak değerlendirmeyi amaçladı.

Atina'daki bir mahkemeye ve AİHM Yüksek Dairesi'ne sunduğu daha sonraki savunma metinlerinde, Öcalan teorik fikirlerini bir radikal demokrasi anlayışına dönüştürdü. Bu – ulus ve devletin ötesinde bir demokrasi kavramı geliştirmeye çalışması yönüyle radikal – radikal demokrasi fikri iki proje içinde geliştirildi: demokratik cumhuriyet ve demokratik konfederalizm. Demokratik cumhuriyet projesi Türkiye Cumhuriyeti'nde bir reformu öngörüyordu. Demokrasinin milliyetçilikten ayrıştırılmasını amaçlıyordu. Esasında, 18. Yüzyılda, demokrasi vatandaşlık hakları ve herkesin herkesi yönetmesi olarak formüle edilmişti. Öte yandan, 19. ve 20. yüzyıllarda, modernite radikal demokrasi içeriğini kaybetmiş ve tek bir halkı temel alan, kültürel bir anlam kazanmıştı (Jongerden 2007: 7-8). Modern düşüncede kültürel homojenliğin modern devletin bir gerekliliği olduğunu ve milliyetçilik şeklinde kendisini yansıttasının ve yükselmesinin kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu iddia eden bir damar oluştu (Gellner 1983: 39). Modernitenin bu 'ulusal' hali dışlayıcı ve hoşgörüsüzdü, 'doğru' kültürel karakterlere sahip olmayan halkları (gerçekten ya da yapay bir biçimde) asimile olmak ya da göç etmek arasında seçim yapmaya zorluyordu, devletin ise asimilasyondan tehciye, etnik temizlik ve soykırıma²³ kadar çok çeşitli araçları vardı.(Gellner 1997: 240). Türkiye'de Kemalizm kültür temelli bir modernleşme projesi olarak formüle edildi ve

23- Bosna çatışmalarından beri etnik temizlik olarak bilinen ve 'savunmasız sivillerin evlerinden toplu olarak sürülmesi'ni içermekle birlikte bununla sınırlı olmayan bu olgu, BM tarafından bir soykırım biçimi olarak görülmektedir. (UN General Assembly RES/47/121, 1992, Preamble). Online: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r121.htm>

Kürtlere karşı sert asimilasyon politikaları ile sonuçlandı. Demokratik cumhuriyet önerisiyle, Öcalan vatandaşlık hakları temelinde bir demokrasi anlayışına dönmeyi savunuyordu.

Öcalan'ın radikal demokrasisi daha sonraki savunma metinlerinde demokratik konfederalizm terimiyle daha da gelişti. Demokratik konfederalizm bir 'öz demokratik yönetim' modeli olarak tanımlanmaktadır (Öcalan 2008: 32). Öcalan'a göre, “[bu proje] yerel toplulukların öz yönetimine dayanır ve yerel köy ve kent komünlerine, kent meclislerine, belediyelerine ve genel halk kongresine kadar uzanan demokratik bir süreçtir. yerel toplulukların kendilerini yönetmesini temel alır ve açık konseyler, şehir konseyleri, yerel meclisler ve daha büyük kongreler şeklinde örgütlenir. Vatandaşların kendileri devlet bazlı otoritelerin değil, bu tarz bir kendini yönetmenin amilleridir?”. Bu kendi kendini yönetme yapılarının Kürdistan'da (ve Kürtlerin yaşadığı her yerde) inşa edilmesini önerdiğinden, demokratik konfederalizm Kürdistan ve Kürtlerin birleşmesi için ana mekanizma olarak görülmektedir. Öcalan'a göre, Kürt bağımsızlık hareketi böyle bir kendini örgütlenme sisteminin kurulması için çalışmalıdır. Bununla beraber KCK, böyle bir örgütlenme sistemi olarak kurulmuştur. Sonuçta demokratik konfederalizm projesi demokratik cumhuriyet projesi ile bağlantılıdır- ve dahası Öcalan'a göre özgür bir Kürdistan sadece demokratik bir Ortadoğu'da oluşabilir (a.g.e. 34-5; bkz. not 15).

Siyasi-askeri mücadelenin dönüşümü

Öcalan'ın ele geçirilmesinden sonra, temel kaygı PKK'nin geleceğiydi: parti ayakta kalabilecek miydi? Buna bağlı olarak, PKK bir savunma pozisyonu aldı. Hareket için, Öcalan'ın 1999'daki davası ve 2003'te partinin yeniden yapılanması arasındaki dönem bir geri çekilme ve kendini takviye dönemi idi. PKK taleplerini aşağıya çekti, askeri faaliyetlerini durdurdu ve gerilla kuvvetlerinin çoğunluğunu Türkiye'den Kuzey Irak'a çekerek içe döndüğü izlenimini verdi. Siyasi faaliyetler Öcalan'ın davası, özeldede idam cezasına yönelik olarak sınırlandırıldı.

Öcalan, Ankara'daki Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından vatana ihanet ve bölücülük suçlarından hüküm giydi ve Haziran 1999'da ölüm cezasına çarptırıldı. Bundan kısa süre sonra, Temmuz'da, Avrupa Parlamentosu hükmü kınayan ve yargısal sürecin geçerliliğini (örneğin mahkemede bir askeri yargıç bulunmaktaydı) sorgulayan bir karar aldı.²⁴ Bu arada, Türkiye'nin AB aday üyeliği başvurusu tamamlanmanın son basamaklarındaydı. Yani, Öcalan davası hassas bir konuydu. Sonuç olarak,

24- AB kararı ayrıca başlangıç kısmında, Türkiye'nin 1984'ten beri idam cezası konusunda fiilen resmi geciktirme uyguladığını ve idam cezasını kaldıran bir yasa tasarısının an itibarı ile Ankara'da bir parlamento komisyonu tarafından incelenmekte olduğunu belirtiyordu. Bkz. <http://www.europarl.europa.eu>

Temyiz Yüksek Mahkemesi'nin Kasım'da alt mahkeme kararlarını onaylaması sonucunda yasal sürecin tamamlanması ile birlikte, hükümet AİHM'in AİHM davayı görene kadar infazın ertelenmesine ilişkin istemini (Ekim 2000'de) kabul etmek durumunda kaldı (Gunter 2008: 85).²⁵

Ağustos 2002'de ölüm cezası kaldırıldı. Aynı dönemde, Türkiye AB üyesi olmaya aday ülke sıfatını kazandı ve AB uyum süreci dâhilinde, sınırlı Kürtçe yayına izin verilmesi de dâhil, pek çok yeni reform gerçekleştirdi. PKK bu gelişmelerde rolü olduğunu iddia ediyordu. Öte yandan, Türk yetkililer PKK'yi yenilmiş ve çözümlenmiş halde görüyorlardı. Tahmin edilebileceği gibi, DEHAP'ın (*Demokratik Halk Partisi*) Kasım 2002 seçimlerindeki kısmi başarısı - genel oyların 6.2'sini almasına rağmen yüzde onluk seçim barajını aşamasa da parti Kürt bölgesindeki önde gelen parti olmayı başardı- Türk yetkililerin Öcalan davası, PKK ve genel olarak Kürt sorunu hakkındaki tutumlarını değiştirmede. PKK lideri ömür boyu hapisteydi ve liderlik ettiği hareketin esas olarak beli bükülmüştü. Türk devletinin devrimci partinin oluşturduğu tehdide karşı genel yaklaşımı - ilan edilmese de belli edilen bir şekilde- zafer haliydi ve bu durumda Ankara'nın kontrolünün hafiflemesi mümkündü.

Bu 'Kürt Cephesinde Yeni Bir Şey Yok' atmosferi 2003'te Amerika'nın Irak'ı işgali ile değişti. Irak Kürdistanı kendi kendini yöneten bir otonom bölge olarak tanınma şansını yakaladı ve pek çok Kürt için yeni bir cazibe merkezi haline geldi. PKK kendini çapraz ateş altında buldu: bir yandan yaygın olarak yeniden yapılanma sürecinin temel etkileriyle uğraşırken, diğer yandan da kendisini dönüşmüş ve çoğunlukla aleyhinde olan bir bölgesel ve uluslararası ortamda buldu. Öcalan 2002'de PKK'nin KADEK'e dönüşmesinin bu yeni gerçeklikle başa çıkmakta yeterli olmayacağını anladı ve Atina'daki savunmasında yeni bir proje geliştirmeye çalıştı. Kürdistan Halk Kongresi bu çabanın sonucuydu. ABD öncülüğünde Kuzay Irak'ta gerçekleşen tepeden devlet-inşasına karşılık aşağıdan bir pan-Kürdist alternatif sunmayı amaçlıyordu. Ayrıca, Öcalan, savunma metinlerinde ana dilde eğitim kampanyaları da dâhil olmak üzere, daha aktif siyasi mücadele çağrısı yapıyordu.

Fakat, parti tarihindeki en ciddi örgütsel krizle karşı karşıya olduğu bu dönemde, bu girişim bölgedeki, özellikle de Irak Kürdistanı'ndaki değişimlerin PKK kadroları üzerindeki etkisini azımsıyordu. Bu anlamda, hareket 2004 ile 2005 arasında bir tür belirsizlik içinde iç ve dış gelişmelerle baş etmeye çalışıyordu. Bir belirsizlik dönemi içinde ileriye doğru

25- AİHM'deki yasal süreç 1999 boyunca Öcalan'ın yakalanmasından hemen sonra ve son kararın verilmesinden sonra yapılan başvurularla devam etti. Bkz. <http://www.khrp.org/content/view/178/2/> ve Trilsch & Rütth, 2006. Öcalan'ın tek başına hapsedilme, tecrit koşulları için bkz. <http://www.freedom-for-Öcalan.com/english/download/the-Öcalan-case.pdf>

ilerlemenin güçlüklerinden kaynaklanan bir kördüğüm, bir kilitleme vardı. Aynı zamanda, 2004 yerel seçimlerinde, Kürt partisi DEHAP 1999'a kıyasla oy kaybetti. Bazı Kürt şehirlerinde çoğunluğu, iktidarda bulunan ve bir ulusal popülizm dalgası ile güç kazanan İslamcı AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) aldı. Krizlerin üstesinden gelmek için, PKK'nin militanları birarada tutan ana mekanizma olarak yeniden kurulması ve DTP (Demokratik Toplum Partisi) adıyla yeni bir Kürt partisi kurulması gibi, örgütsel adımlar atıldı. Bu arada, 1999 Ağustosundan beri yürürlükte olan tek taraflı ateşkes Haziran 2004'te sona erdirildi. Askeri kanat, HPG, daha aktif bir askeri çizgi belirleme kararını açıkladı. PKK bunun bir savaş ilanından ziyade kendini müdafaa olduğunu vurgulasa da, Kürt gerillalar ve Türk silahlı kuvvetleri arasındaki çatışmalar artarak devam etti ve 2007 ile 2008 yıllarında doruğa ulaştı.²⁶

Bu dönemde siyasi olarak PKK, Kürt dilinde eğitim kampanyası ve Türkiye'deki üç milyondan fazla Kürt tarafından imzalanan ve 'Öcalan'ın siyasi iradeleri olarak tanınmasını' isteyen Öcalan kampanyası gibi sivil kampanyalarda yoğunlaştı. Açıkça bir Kürt kimliği iddiası taşıyan ve esas olarak PKK'nin o dönemdeki politikalarıyla uyum halinde olan bu sivil faaliyetler, PKK'nin Türkiye'deki destekçilerinin siyasi gündemine hâkim oldu. Temmuz 2007 genel seçimlerinde 21 DTP adayından oluşan bir grubun seçilmesiyle, Kürt siyaseti Türkiye'nin siyasi gündemine daha içkin hale geldi. DTP, Öcalan'ın demokratik konfederalizm konseptiyle oldukça uyumlu olan Demokratik Özerklik Projesi'ni daha açık dile getirmeye başladı.

Öte yandan, Türkiye hükümeti, diplomatları ve ordusu ile birlikte, ABD ile ilişkilerini geliştirmeye yoğunlaştı. Ankara ve Washington arasındaki ilişki Irak işgalinden dolayı zedelenmişti ve Türkiye PKK'ye karşı savaşında daha fazla destek bulmayı umuyordu.²⁷ Kasım 2007'de Türkiye başbakanı ve ABD başkanı arasında gerçekleşen bir görüşme sonrasında, ABD Kuzey Irak hava sahasını Türk askeri uçaklarının kullanımına açtı ve istihbarat paylaşımına başladı. Bu karar Kuzey Irak'taki gerilla üslerinin artan şekilde hava bombardımanına maruz kalmasıyla sonuçlandı. Şubat 2008'de Türkiye Kuzey Irak'a bir sınır-ötesi operasyon gerçekleştirdi. Türk tarafının beklentilerinin aksine, bu operasyon başarıyla sonuçlanmadı ve silahlı kuvvetler bir haftada geri çekildi. PKK ve destekçileri bunu gerilla güçlerinin direnişinin bir zaferi olarak gördüler. Aynı zamanda, daha sonra başlayan (ve halen devam eden) hava bombardımanları da PKK silahlı güçlerini etkisizleştirmeyi başaramadı.

26- Bu bölüme ilişkin eke bakınız.

27- Yüzden fazla milletvekilinden oluşan bir iktidar partisi isyancı grubu hükümetin Amerika'nın Irak'ı işgali için Türkiye'yi bir üs olarak kullanmasına izin vermesini önlemek için muhalefete birlikte hareket etmiştir.

Bu arada, AKP dikkatini DTP'nin belediye başkanlıklarından çoğunu kontrol ettiği Kürt bölgesine daha fazla yoğunlaştırdı. AKP politikaları, Ocak 2009'da TRT bünyesinde 24 saat Kürtçe yayın yapan bir televizyon kanalının açılması gibi bazı kültürel reformlar yanında, ekonomik gelişme insiyatiflerinden müteşekkildi. Sonraki seçim kampanyası (ulusal yerel seçim), Güneydoğu Türkiye'de AKP ve DTP arasında, DTP'nin zaferiyle sonuçlanan bir siyasi yarışmaya dönüştü. DTP, Mart 2009 yerel seçimlerinde büyük başarı gösterdi ²² ve Diyarbakır ile başka yedi önemli şehir dâhil olmak üzere yaklaşık 100 Kürt şehir ve ilçesini kazanarak kontrolü altındaki belediyelerin sayısını neredeyse ikiye katladı.

Türk kamuoyuna göre, DTP'nin, 'Güneydoğudaki tartışılmaz başarısıyla en azından bölgede ana aktör olarak kabul edilmesi', muhatap alınması gerekmektedir (Birand 2009; Ergin 2009). Bazı gazete yazarları, ana akım Türk medyasında nadiren görülebilecek önerilerle, PKK ve Öcalan'ı da olası bir diyalogun muhatapları arasında göstermişlerdir (Özkök 2009, Akinan 2009). Görünen o ki, PKK kendini yeniden yaratmakla kalmamış, ayrıca Türkiye siyasetinin ön cephesine de dönmüştür.

Sonuç: Kırılmalara Rağmen Süreklilik?

PKK görünürdeki mağlubiyetinden sonra ciddi bir dönüşüm ve geri dönme kabiliyeti gösterdi. Burada, bu dönüşün örgütsel, ideolojik ve siyasi-askeri yönlerini tartıştık. Öcalan'ın sözlerini başka bir şekilde ifade edecek olursak, 'Ankara'dan çıkarak partileşen, Ortadoğu'ya açılarak ordulaşan hareketin Öcalan'ın Türkiye'ye 'dönüşü' ile güçlü bir sivil toplum hareketini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu dönüşün sonuçları önemlidir. Gerilla ordusu ile düzenli ordu arasındaki asimetrik savaşta, devlet güçleri siyaseten başarılı olmak için mağlup etmek zorundadır, fakat gerilla için mağlup olmamak yeterlidir. 'Gerilla kaybetmezse kazanır. Geleneksel ordu kazanmazsa kaybeder' (Henry Kissinger, Mack 1975 içinde: 184).

2000'lerin PKK için şimdiye kadarki en kritik dönem olduğu açıktır. PKK bu kritik deneyimi, kabaca üç farklı aşamada yaşamıştır: a) şok ve geri çekilme (1999), b) çıkmaz ve yeniden yapılanma (2000-2004) ve c) sahneye geri dönüş (2005'ten günümüze). Öcalan'ın yeni politikalarına ve PKK'ye yönelik bu dönemdeki Kürt ve sol eleştiriler, Türk devletine teslim olma ve hatta Genelkurmay'ın hizmetinde olma ithamlarından bağımsız ve birleşik bir devlet rüyasına elveda dedikleri çıkarsamasıyla hareketin geçmiş ve amaçlarından tamamen koptuğu suçlamalarına kadar uzanmaktadır.

Burada örgütsel, ideolojik ve siyasi-askeri mücadele çizgilerindeki değişimin izini sürmeye çalıştık. Örgütsel olarak PKK, Leninist tarzdaki her türlü

28- Türkiye çapında genel oyun %5.6'sını DTP almıştır.

faaliyeti yöneten öncü parti olmaktan çıkıp, kompleks bir partiler ve kurumlar sistemine evrilmiştir. Örgütsel yapıda ciddi değişiklikler olsa da, adanmış militanlar 'profesyonel tam zamanlı devrimciler' olarak başrolü işgal etmeye devam etmektedirler. Örgütsel düzeyde daha karmaşık bir yapıya - ya da etkileşen bir kurumlar kümesine- doğru dönüşüm, evrilen bir pratiğin yansımasıdır.

PKK'nin temel hedeflerinden biri bağımsız bir Kürdistan kurulması olmuştur, fakat bağımsızlığın yolu merkezi devlet-inşasından toplum-inşasına kaymıştır. Kurulduğu zaman, PKK birleşik, sosyalist bir Kürdistan, bir 'Halk Cumhuriyeti' kurmayı amaçlıyordu. Bugün ise bir demokratik konfederalizm projesinin gerçekleşmesini, Kürdistan Demokratik Toplumunu'nun kurulmasını amaçlıyor. Bu birleşik Kürdistan idealinin terk edildiği anlamına gelmiyor, fakat bu ideale farklı bir yolla ulaşılmaya çalışılıyor. Nihai amaç olan bağımsızlık klasik bir devlet yapısının kazanılmasında değil, (akıllara konsey komünizmini getirecek şekilde) bir kendi kendini yönetme sisteminin kurulması ve geliştirilmesinde görülüyor. Tepeden, her şeyi kapsayan bir yönetim yapısı kuran klasik devlet inşa süreci yerine, gerçek bir demokratik konfederalizm ile Kürdistan aşağıdan yapılandırılmaya çalışılıyor.

Eleştirmenler Öcalan'ın ele geçirilmesinden sonra bağımsız bir devlet fikrinden vazgeçtiğini iddia etmiştir. Bu iddia iki açıdan yanlıştır. İlk olarak, PKK zaten daha 1993'te, ayrı bir devlet kurulması talebinden zımni olarak vazgeçerek, Türkiye'ye uzlaşma sinyali vermişti. Zamanında, Öcalan, o dönem kendi anlayışını net olarak ifade etmese de, bağımsızlık fikrinin ana akım düşünceden farklı olduğunu belirtmişti (bkz. Jongerden & Akkaya). İkinci olarak, Öcalan, bu yeni bağımsızlık belirlemesiyle, sadece bağımsız bir Kürdistan devleti fikrini (muhafaza edilecek ya da bırakılacak bir şeymişçesine) yeniden değerlendirmiyor fakat onu yeniden tahayyül ediyor. Öcalan'ın klasik ulus-devlet kavramını eleştirisi onu yeni bir siyaset kavrayışına getiriyor. Ulus-devleti zamanı geçmiş bir şey olarak görüyor ve yerine her yerde devlete bir alternatif olacak demokratik konfederalizm sistemini savunuyor.

Bu arada siyasi-askeri mücadele giderek DTP'nin taban örgütlenmesi ve (yerel ve genel) seçilmiş temsilcileriyle öncülük etmeye başladığı bir siyasi mücadele şeklini alıyor. Özellikle 2007 ve 2009 seçimlerinden sonra, daha güçlü bir Kürt kamusalılığı oluşmuştur. Önde gelen bir Türk köşe yazarına göre: "Türkiye'nin 20. yüzyılın son çeyreğinde yaşadığı acı dolu dönemden sonra, topraklarında ayrı bir devlet kurulamaz; fakat güneydoğusunda ayrı bir siyasi coğrafya oluşmuştur" (Bila 2004: 10).

Öcalan'ın liderlik konumunun ve örgütün birliğinin göreceli korunması PKK'nin görünürdeki yenilgiden sonra siyaset sahnesine dönmesine katkıda bulunmuştur. Daha da önemlisi, PKK Türkiye'deki Kürt kimliğine ilişkin talepleri siyasi olarak canlı tutmayı başaramıştır. Bu esasında

PKK'nin ilgi ve aktivite yelpazesini genişletmesi için imkânlar yaratan ve bu yolla bir Kürt kamusalılığı için daha fazla alan açan yeni ideolojik ve siyasi yaklaşımların değerlendirilmesi vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Çatışma yoluyla devlet gücünün ele geçirilmesinden ziyade toplumun tüm yönleri ile dönüştürülmesinin amaçlanması sayesinde, PKK'nin faaliyetleri bugün daha geniş bir hareket alanına izin vermektedir. Belki de PKK'nin mücadele kapasitesi ve neredeyse mucizevi dönüşü, kuruluş dönemi ilkesinde yazılıdır: '*Berxwedan Jiyan e*' (*Direnme Yaşamaktır*).

Referanslar

- Akinan, S. (2009) Online:
http://aksam.com.tr/2009/04/08/yazar/12219/serdar_akinan/guzel_gunler_yakinda_mi_.html (9 Nisan 2009 tarihinde erişildi).
- Beşikçi, İ. (1992) *PKK Üzerine Düşünceler: Özgürlüğün Bedeli*, İstanbul: Melsa Yayınları
- Bila, F. (2004) *Satranç Tahtasındaki Yeni Hamleler: Hangi PKK?*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Bila, F. (2007) *Komutanlar Cepbesi*, İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Bilgiç, E.E. (2008) *Vatan Millet Reyting: Televizyon Haberlerinde Milliyetçilik*, İstanbul: Evrensel Basım.
- Birand, M.A. (2009) Online:
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=11343078&yazarid=298&tarih=2009-04-02>. (9 Nisan 2009 tarihinde erişildi).
- Ergin, S. (2009) Online:
<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=11326033> (9 Nisan 2009 tarihinde erişildi).
- Galbraith, P. (2006) *The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End*, New York: Simon & Schuster.
- Gellner, E. (1983) *Nations and Nationalism*, Oxford: Basil Blackwell
- Gündem, 10 Nisan 2009. Online: <http://www.gundem-online.com/haber.asp?haberid=70785> (13 Nisan 2009 tarihinde erişildi).
- Gunter, M. (2008) *The Kurds Ascending: The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*, New York: Palgrave Macmillan.
- Hoffman, B. & Cragin, K. (2002) “Four Lessons from Five Countries”, *Rand Review*, Yaz 2002. Online:
<http://www.rand.org/publications/randreview/issues/rr.08.02/fourlessons.html> (12 Şubat 2009 tarihinde erişildi)
- İmset, İ. G. (1995) *The PKK: Freedom Fighters or Terrorists?*
 Online: <http://www.kurdistan.org/Articles/ismet.html> (14 Şubat 2009 tarihinde erişildi).
- Jongerden, J. (2007) *The Settlement Issue in Turkey and the Kurds*, Leiden & Boston: Brill

Kutschera, C. (1994) "Mad Dreams of Independence: The Kurds of Turkey and the PKK", *Middle East Report*, No.189: 12-15.

Mack, A. (1975) "Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict", *World Politics*, 27 (2): 184-85.

Öcalan, A. (1999) *Declaration on the Democratic Solution of the Kurdish Question*, London: Mesopotamian Publishers.

Öcalan, A. (2000) "Roma Konuşmaları", *Weşanên Serxwebûn*, No. 102.

Öcalan, A. (2003) "Özgür İnsan Savunması", *Weşanen Serxwebun*, No. 128.

Öcalan, A. (2005) "Declaration of Democratic Confederalism in Kurdistan". Online:
http://www.freemedialibrary.com/index.php/Declaration_of_Democratic_Confederalism_in_Kurdistan.

Öcalan, A. (2008) *War and Peace in Kurdistan*, Cologne: International Initiative Freedom for Öcalan – Peace in Kurdistan.

Özcan, A.K. (2006) *Turkey's Kurds: A Theoretical Analysis of the PKK and Abdullah Öcalan*, Oxon: Routledge.

Özcan, A.K. (2007) "The Vacillating PKK: Can it be resurrected?", *Middle Eastern Studies*, 43(1): 107-124.

Özkök, E. (2009) Online. Available HTTP:
 <<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=11227167&yazarid=10&tarih=2009-03-17>> (accessed 9 April 2009).

PKK (2005) *PKK Yeniden İnşa Kongre Belgeleri*. İstanbul: Çetin Yayınları.

Sabah, 17 Şubat 2006. Online:
<http://arsiv.sabah.com.tr/2006/02/17/gnd101.html> (5 Ocak 2009 tarihinde erişildi)

Stansfield, G.R.V. (2003) *Iraqi Kurdistan: Political development and emergent democracy*, Oxon: Routledge

Şakar, M. (2008) "Kürtler Öcalan'a sahip çıksın". Online:
<http://www.rojaciwan.com/haber-32346.html> (12 Ocak 2009 tarihinde erişildi)

The New York Times, 20 Şubat 1999. Online:
<http://www.nytimes.com/1999/02/20/world/us-helped-turkey-find->

and-capture-kurd-rebel.html (5 Ocak 2009 tarihinde erişildi)

Trilsch, M & R uth, A. (2006) ‘‘ calan vs. Turkey’’. *The American Journal of International Law*, 100(1): 180-186.

Van Bruinessen, M. (1988) ‘‘Between Guerilla War and Political Murder: The Workers' Party of Kurdistan’’, *MERIP Middle East Report*, No. 153: 40-46

Van Bruinessen, M. (2000) ‘‘Turkey, Europe and the Kurds after the capture of Öcalan’’, in M. Van Bruinessen, (ed.) *Kurdish ethnonationalism versus nation-building states*, İstanbul: ISIS Press.

Vatan, 16 Ekim 2008. Online:

http://haber.vatanim.com.tr/haberdetay.asp?detay=Kurt_sorununun_cozumu_teroru_bitirir_203724_1&Newsid=203724 (6 Ocak 2009 tarihinde erişildi)

Yavuz, M. H. (2002) ‘‘The Politics of Fear: The Rise of the Nationalist Action Party (MHP) in Turkey’’, *The Middle East Journal*, 55(2): 200-220.

Yetkin, M. (2004) *Kürt Kapani: Şam'dan İmralı'ya  calan*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kullanılan web siteleri

<http://www.demokratiktoplumpartisi.com/belgeler/demokratik-ozerklik-projesi/>

<http://www.gundem-online.com>

<http://www.hpg-online.net>

<http://www.khrp.org>

<http://kongrakurdistan.net/Nu/>

<http://www.kurdistan.org/Current-Updates/kadek.html>

<http://www.pkk-info.com>

<http://www.rojaciwan.com>

<http://www.serxwebun.com>

<http://www.xs4all.nl/~kicadam/>

Ek: PKK Gerilla Gücü Kayıpları (2004-2008)

Tablo 1 : Katılım yeri ve Ölüm Yılı

Sene	Memleket				Toplam
	Türkiye	Suriye	İran	Irak	
2004	79	16	11	4	110
2005	102	32	11	1	148
2006	104	27	5	3	139
2007	156	22	21	2	201
2008	114	18	19	5	156
Toplam	555	115	67	15	754

Tablo 1.Katılım yeri ve Katılım Yılı

Katılım Yılı	Memleket				Toplam
	Türkiye	Suriye	İran	Irak	
1999'dan önce	176	30	7	11	224
1999-2003	310	83	45	2	440
2004'ten sonra	59	1	15	2	77
Toplam	545	114	67	15	741

Tablo 1.Cinsiyet ve Ölüm Yılı

Sene	Cinsiyet	
	Erkek	Kadın
2004	103	7
2005	124	24
2006	128	11
2007	179	22
2008	132	24
Toplam	666	28

Tüm tablolar:

<http://www.hpg-online.com/sehit/sehit_kunyelere/index.html>

adresinden edinilen bilgilerle hazırlanmıştır. Burada ayrıca hayatlarını kaybeden gerillalar hakkında kişisel bilgiler de bulunmaktadır

